

Механізми регулювання економіки

JEL Classification: H72

УДК 336.14.352

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА РОЛІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Мельник В. І.
Зілінська А. С.

***Анотація.** Досліджено теоретичні підходи щодо визначення сутності поняття «місцеві бюджети». З'ясовано роль місцевих бюджетів у сучасних умовах розвитку бюджетної системи України. Встановлено, що місцеві бюджети займають одне з центральних місць в економічній і фінансовій системах держави, а також відіграють важливу суспільну роль. Розглянуто основні ознаки та функції місцевих бюджетів. Обґрунтовано, що місцеві бюджети виступають важливим елементом системи фінансового регулювання регіону й економіки в цілому; їх збалансованість та оптимальність є однією з головних умов економічного зростання.*

***Ключові слова:** бюджет, місцеві бюджети, органи місцевого самоврядування, фінансова система, бюджетна система.*

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СУЩНОСТИ И РОЛИ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ

Мельник В. И.
Зилинская А. С.

***Анотация.** Исследованы теоретические подходы относительно определения сущности понятия «местные бюджеты». Выяснена роль местных бюджетов в современных условиях развития бюджетной системы Украины. Установлено, что местные бюджеты занимают одно из центральных мест в экономической и финансовой системах государства, а также играют важную общественную роль. Рассмотрены основные признаки и функции местных бюджетов. Обосновано, что местные бюджеты выступают важным элементом системы финансового регулирования региона и экономики в целом; их сбалансированность и оптимальность является одним из главных условий экономического роста.*

***Ключевые слова:** бюджет, местные бюджеты, органы местного самоуправления, финансовая система, бюджетная система.*

THEORETICAL ASPECTS OF DETERMINING THE ESSENCE AND ROLE OF LOCAL BUDGETS

V. Melnik
A. Zilinska

Abstract. *Theoretical approaches to determining the essence of the concept «local budgets» are investigated. The role of local budgets under modern conditions of development of Ukraine's budgetary system is revealed. It is established that local budgets occupy one of the central places in the national economic and financial systems, and play an important social role as well. The basic characteristics and functions of local budgets are considered. It is substantiated that local budgets are an important element of the system of financial regulation of the region and economy as a whole; their balance and optimality is one of the main conditions of economic growth.*

Keywords: *budget, local budgets, local governments, financial system, budgetary system.*

Постановка проблеми. На сьогоднішньому етапі розвитку економіки в Україні важливу роль відіграють місцеві бюджети, саме вони виступають основним грошовим фондом місцевих органів влади, призначені для перерозподілу фінансових ресурсів між окремими групами населення, галузями економіки на рівні адміністративно-територіальних одиниць. Місцеві бюджети виступають важливою ланкою бюджетної системи держави, за їх допомогою визначається ефективність функціонування місцевих органів влади. Виходячи з цього виникає необхідність глибокого теоретичного дослідження сутності та ролі місцевих бюджетів, що являється актуальним на сьогоднішній час.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним аспектам визначення сутності та ролі місцевих бюджетів присвячено праці багатьох вітчизняних учених, серед яких слід зазначити: О. П. Кириленко [1], В. І. Кравченка [2], В. М. Опаріна, К. В. Павлюка [3], О. Д. Василика [4] та ін. Проте, незважаючи на значні наукові праці, у сфері дослідження місцевих бюджетів, у фінансовій теорії немає єдиного загальноприйнятого визначення сутності місцевих бюджетів, у зв'язку з чим потрібні подальші дослідження, спрямовані на встановлення економічної сутності місцевих бюджетів та їх ролі в сучасних умовах розвитку бюджетної системи України.

Мета статті. Метою цього дослідження є узагальнення теоретичних підходів щодо визначення сутності місцевих бюджетів та їх ролі в сучасних умовах розвитку бюджетної системи України.

Відповідно до визначеної мети в роботі поставлено такі завдання: дослідити теоретичні підходи щодо визначення сутності поняття «місцеві бюджети»; встановити роль місцевих бюджетів у сучасних умовах розвитку бюджетної системи України; виокремити основні ознаки місцевих бюджетів і розкрити їх функції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бюджет посідає провідне місце у фінансовій системі кожної держави незалежно від політичної системи, адміністративно-територіального устрою. Економічна природа місцевого бюджету проявляється в тому, що за його допомогою місцеві органи самоврядування намагаються надати суспільству унікальні блага та послуги за принципом територіального поділу, які істотно впливають на рівень добробуту та якість життя. За своєю формою місцевий бюджет – це основний фінансовий план органів місцевого самоврядування, а за матеріальним змістом – централізований фонд їх фінансових ресурсів [3].

Авторами перших досліджень сутності місцевих бюджетів є: М. Курчинський, А. Марков, В. Лебедев, І. Озеров, М. Смірнов, І. Янжул, М. Цитович та інші. Так, М. Смірнов розглядав категорію «місцеві бюджети» як сукупність завдань, що доручена органами місцевої влади, а також сукупність ресурсів, що є в розпорядженні цих органів для виконання ними поставлених завдань [5]. Натомість І. Озеров зазначав соціальне призначення місцевих бюджетів, вказуючи на те, що фінансування потреб на локальному рівні забезпечується за рахунок дохідних джерел [5]. Що стосується дослідження сутності місцевих бюджетів вітчизняними економістами, то слід звернути увагу на постійну актуальність цих досліджень та увагу вчених до цього напряму вивчення бюджетної системи. Отже, економісти розглядають сутність цього поняття з різних сторін, і єдиного підходу до його трактування на сьогодні немає. Трактування науковцями поняття «місцевий бюджет» подано у табл. 1.

Як бачимо з табл. 1, В. І. Кравченко звертає увагу на необхідність розгляду бюджету з окремих сторін: як правового акту, тобто юридичного документа; як кошторису доходів і видатків відповідного органу місцевого самоврядування, тобто фінансового плану; як економічної категорії [2]. О. П. Кириленко, характеризуючи місцеві бюджети як фінансові плани, звертає увагу на значну роль та широту бюджетних відносин на локальному рівні [1]. О. Д. Василик виокремлює два підходи до трактування: категоріальний та організаційний [4].

Деякі економісти звертають увагу на функціонуванні місцевих бюджетів як бюджетів окремих адміністративно-територіальних одиниць, серед них І. Л. Сазонець, Т. В. Гринько, Г. Ю. Придатко [6]. Інші за-

значають, що місцеві бюджети – це, передусім, складові елементи бюджетної системи держави, а вже потім є частиною місцевих бюджетів та відображають економічні відносин на локальному рівні [6].

Таблиця 1

Трактування поняття «місцевий бюджет»

Автор	Трактування
О. П. Кириленко [1]	Місцеві бюджети є фінансовим планом розвитку певної території, в якому відображаються найважливіші завдання місцевої влади та очікувані результати діяльності
В. І. Кравченко [2]	По-перше, це правовий акт, згідно з яким виконавчі органи влади отримують легітимне право на розпорядження певними фондами грошових ресурсів; по-друге, це план доходів і видатків відповідного місцевого органу влади чи самоврядування; по-третє, це економічна категорія, оскільки бюджет є законодавчим атрибутом будь-якої самостійної територіальної одиниці, наділеної відповідним правовим статусом
К. В. Павлюк [3]	Місцеві бюджети – це фонди фінансових ресурсів, призначені для реалізації завдань і функцій, покладених на органи самоврядування
О. Д. Василик [4]	Виокремлює два підходи до трактування: категоріальний та організаційний. Категоріальний підхід сформовано на основі самої економічної сутності місцевих бюджетів, яка характеризує їх, як систему фінансових відносин. Згідно з організаційним підходом місцевий бюджет розглядається як організаційна форма мобілізації частини фінансових ресурсів у розпорядження місцевих органів самоврядування та систему фінансових відносин, що складаються між місцевими та державним бюджетами, а також усередині сукупності місцевих бюджетів
О. М. Ніколаєва, А. С. Маглаперідзе [5]	Місцевий бюджет як невід’ємний елемент бюджетної системи країни окреслює економічні відносини між територіальною громадою, суб’єктами господарювання та фізичними особами, спрямовані на формування фонду грошових коштів і фінансування місцевих і громадських потреб, підвищення соціально-економічного розвитку територій та поліпшення добробуту територіальної громади
І. Л. Сазонець, Т. В. Гринько, Г. Ю. Придатко [6]	Місцеві бюджети – фонди фінансових ресурсів для реалізації завдань і функцій, які накладаються органами місцевого самоврядування
В. М. Опарін [3]	Частина основного річного фінансового плану країни – державного бюджету, крім того, місцеві бюджети утворюють централізований фонд грошових коштів місцевих рад, котрим вони розпоряджаються, з метою здійснення заходів, які щорічно передбачаються планом економічного та соціального розвитку
М. І. Кульчицький [7]	Система формування, розподілу та використання фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань, як власних, так і делегованих
В. М. Головій, Т. Е. Городецька, В. М. Кузніченко, К. В. Курносова, В. І. Лапшин [8]	Місцеві бюджети як економічна категорія відображають грошові відносини, що виникають між місцевими органами самоврядування та суб’єктами розподілу створеної вартості в процесі формування територіальних грошових коштів, які використовуються для соціально-економічного розвитку регіонів та поліпшення добробуту населення
О. Ю. Матвєєва [9]	Місцевий бюджет – це поліфункціональна система економічних відносин, які встановлюються між урядом і громадянами у сфері створення, використання та ефективного розподілу ВВП у грошовому еквіваленті з метою найбільш повного задоволення потреб місцевого населення
Н. І. Власюк, Т. В. Мединська, М. І. Мельник [10]	Сукупність економічних (грошових) відносин, що виникають у зв’язку з утворенням і використанням фондів грошових засобів місцевих органів влади у процесі перерозподілу національного доходу з метою забезпечення розширеного відтворення та задоволення соціальних потреб суспільства
Ю. В. Пасічник [11]	Місцеві бюджети – це форма існування реальних, об’єктивно обумовлених розподільних відносин, які виконують специфічне призначення – задоволення потреб у фінансових ресурсах, як суспільства в цілому, так і окремих адміністративних одиниць

Джерело: сформовано авторами на основі [1–11]

Інформація, наведена в табл. 1, свідчить про те, що існують різноманітні підходи до трактування поняття «місцевий бюджет», однак автори сходяться у поглядах щодо їх призначення – вони необхідні для виконання відповідними органами державної влади та місцевого самоврядування покладених на них функцій. Таким чином, можна зробити висновок, що сутність місцевих бюджетів розглядається вченими за трьома головними аспектами: за економічною категорією, за формою та за матеріальним змістом.

Але місцеві бюджети не досліджуються за організаційною структурою та за характером бюджетних відносин. За організаційною структурою місцевий бюджет можна трактувати як важливу ланку фінансової системи, яка зумовлює поділ і перерозподіл валового регіонального продукту між сферами, напрямками, структурами процесу виробництва й обігу, верствами населення. За характером місцевий бюджет – це обов’язковий

документ у вигляді рішення про місцевий бюджет, який юридично забезпечує організацію бюджетного процесу на місцевому рівні.

На рис. 1 наведено комплексний підхід щодо визначення сутності місцевих бюджетів.

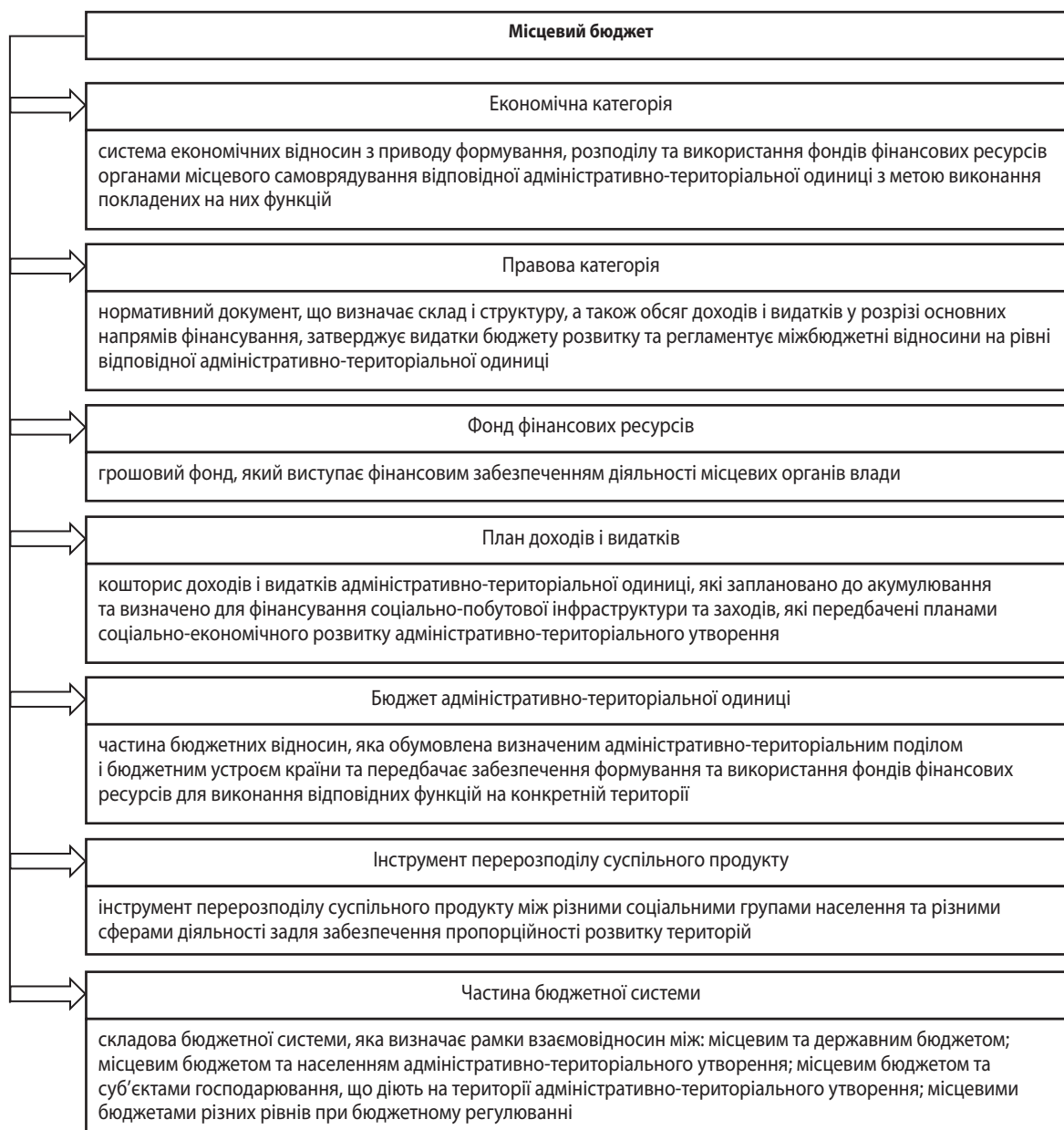

Рис. 1. Комплексний підхід щодо визначення поняття «місцевий бюджет»

Джерело: сформовано авторами на основі [1–11]

Отже, на думку авторів, місцеві бюджети слід визначати як сукупність законодавчо обґрунтованих фінансово-економічних відносин, що виникають між територіальною громадою, з однієї сторони, державою, юридичними особами, фізичними особами та іншими бюджетами, з іншої сторони, у зв'язку з утворенням та використанням фондів грошових коштів місцевих органів влади, що забезпечує можливість виконання відповідними органами місцевого самоврядування покладених на них функцій з метою соціально-економічного розвитку регіонів і поліпшення добробуту їх населення.

Проаналізувавши та визначивши поняття «місцеві бюджети», можна зауважити, що місцеві бюджети займають особливе місце не лише в бюджетній системі держави, але й одне з центральних місць в економічній та фінансовій системі держави, а також відіграють важливу суспільну роль (рис. 2).

Рис. 2. Суспільна роль місцевих бюджетів

Джерело: сформовано авторами на основі [2-4; 6]

Окремо слід звернути увагу також на питання основних ознак місцевих бюджетів. До них належать такі:

- територіальна приналежність місцевого бюджету (відображає сферу дії місцевого бюджету);
- соціальна спрямованість;
- залежність формування та використання фінансового ресурсу місцевого бюджету від економічного потенціалу території;
- залежність формування та функціонування місцевого бюджету від особливостей побудови міжбюджетних відносин;
- законодавча та нормативно-правова визначеність особливостей складання та функціонування місцевих бюджетів;
- визначення місцевих органів влади, населення та суб'єктів господарювання, які знаходяться або проживають на території адміністративно-територіального утворення, учасниками бюджетних відносин [12].

Економічне та суспільне призначення місцевих бюджетів проявляється у функціях, які вони виконують (рис. 3).

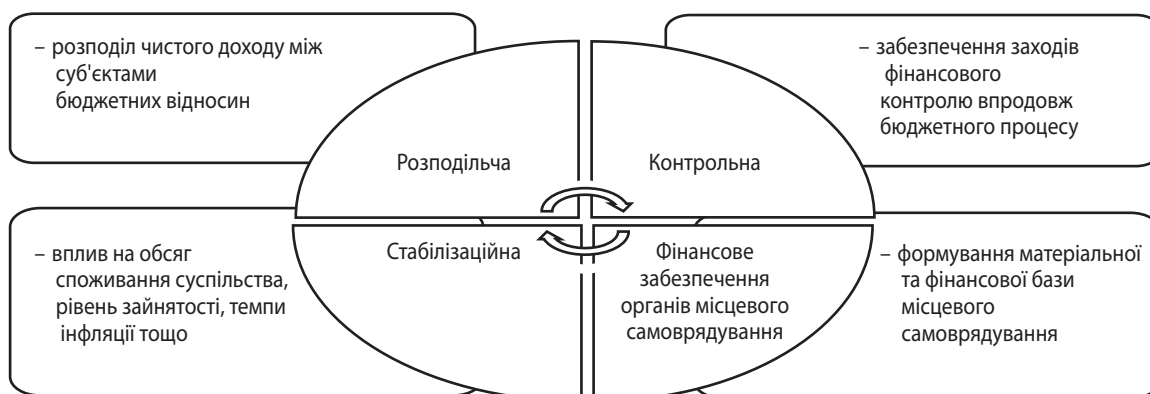

Рис. 3. Функції місцевих бюджетів

Джерело: сформовано авторами на основі [10-12]

Отже, місцеві бюджети є фінансовою основою органів місцевого управління, які використовуються для регулювання господарських процесів, розвитку культури й освіти, вирішення соціальних проблем тощо. Саме місцеві бюджети виступають важливим елементом системи фінансового регулювання не тільки регіону, але й економіки загалом; їх збалансованість та оптимальність являє собою одну з головних умов економічного зростання [13].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, в результаті проведеного дослідження авторами було розглянуто теоретичні підходи щодо визначення сутності поняття «місцеві бюджети», на основі бібліографічного аналізу уточнено наукове тлумачення цього поняття, яке, на відміну від інших, трактується як сукупність законодавчо обґрунтованих фінансово-економічних відносин, що виникають між територіальною громадою, з однієї сторони, державою, юридичними особами, фізичними особами та іншими бюджетами, з іншої сторони, у зв'язку з утворенням та використанням фондів грошових коштів місцевих органів влади, що забезпечує можливість виконання відповідними органами місцевого самоврядування покладених на них функцій з метою соціально-економічного розвитку регіонів і поліпшення добробуту їх населення.

Проведене дослідження дозволило зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку бюджетної системи України місцеві бюджети відіграють вагомий роль, виступаючи одним із ключових джерел задоволення суспільних потреб, розвитку економіки, підтримки та оновлення інфраструктури.

На основі дослідження основних ознак і функцій місцевих бюджетів можна зробити висновок, що місцевий бюджет, з одного боку, виступає інструментом реалізації владних повноважень у межах певної територіальної одиниці, з іншого – є необхідною ланкою суспільного перерозподілу для максимального задоволення інтересів громадян у процесі економічних взаємовідносин і політичної взаємодії. Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі може бути розроблення організаційного забезпечення управління місцевими бюджетами.

Література: 1. Кириленко О. П., Даниленко А. І., Алимов О. М., Барановський О. І. Місцеві бюджети і міжбюджетні відносини у бюджетній системі України: монографія. Київ: Фенікс, 2008. 303 с. 2. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України. Київ: Знання, 2009. 487 с. 3. Опарін В. М., Павлюк К. В. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): монографія. Київ: КНЕУ, 2005. 240 с. 4. Василик О. Д., Павлюк К. В. Бюджетна система України. Київ: Центр навч. літ., 2009. 544 с. 5. Николаева О. М., Маглаперідзе А. С. Місцеві фінанси: монографія. Київ: Фінанси, 2013. 354 с. 6. Сазонець І. Л., Гринько Т. В., Придатко Г. Ю. Управління місцевими фінансами: монографія. Київ: ЦНЛ, 2006. 216 с. 7. Кульчицький М. І. Місцеві бюджети і механізм їх формування. *Фінанси України*. 2011. № 9. С. 99–102. 8. Головій В. М., Городецька Т. Е., Кузниченко В. М., Курносова К. В. Місцеві бюджети в умовах кризових явищ і реформування: монографія. Харків: ХІФ УДУФМТ, 2011. 182 с. 9. Матвеева О. Ю. Використання економічно орієнтованого підходу до визначення поняття «місцеві бюджети» як основи фінансового забезпечення місцевого самоврядування // Державне управління та місцеве самоврядування. 2010. Вип. 2. URL: http://www.dridu.dp.ua/vidavi_ctvo/2010/2010_02%285%29/10moyzms.pdf. 10. Власюк Н. І., Мединська Т. В., Мельник М. І. Місцеві фінанси. Київ: Алєрта, 2011. 328 с. 11. Пасічник Ю. В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні: монографія. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2005. 642 с. 12. Євдокімова М. О. Місцеві фінанси. Харків: ХНАУ ім. В. В. Докучаєва, 2014. 343 с. 13. Бенджешак М. Збори та платежі до бюджетів місцевого самоуправління Польщі. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 11 (161). С. 269–277.

References: 1. Kyrylenko O. P., Danylenko A. I., Alymov O. M., Baranovskyi O. I. *Mistsevi biudzhety i mizhbiudzhetni vidnosyny u biudzhetnii systemi Ukrainy*: monohrafiia [Local Budgets and Intergovernmental Relations in the Budget System of Ukraine: monograph]. Kyiv: Feniks, 2008. 303 p. 2. Kravchenko V. I. *Mistsevi finansy Ukrainy*. Kyiv: Znannia, 2009. 487 p. 3. Oparin V. M., Pavliuk K. V. *Finansova systema Ukrainy (teoretyko-metodolohichni aspekty)*: monohrafiia [The Financial System of Ukraine (Theoretical and Methodological Aspects): monograph]. Kyiv: KNEU, 2005. 240 p. 4. Vasylyk O. D., Pavliuk K. V. *Biudzhetna systema Ukrainy*. Kyiv: Tsentri navch. lit., 2009. 544 p. 5. Nikolaieva O. M., Mahlaperidze A. S. *Mistsevi finansy*: monohrafiia [Local Finance: monograph]. Kyiv: Finansy, 2013. 354 p. 6. Sazonets I. L., Hrynko T. V., Prydatko H. Yu. *Upravlinnia mistsevymy finansamy*: monohrafiia [Local Finance Management: monograph]. Kyiv: TsNL, 2006. 216 p. 7. Kulchytskyi M. I. *Mistsevi biudzhety i mekhanizm yikh formuvannia* [Local Budgets and the Mechanism of Their Formation]. *Finansy Ukrainy*. 2011. No. 9. P. 99–102. 8. Holovii V. M., Horodetska T. E., Kuznichenko V. M., Kurnosova K. V. *Mistsevi biudzhety v umovakh kryzovykh yavysch i reformuvannia*: monohrafiia [Local Budgets in the Context of Crisis Phenomena and Reform: monograph]. Kharkiv: KhIF UDUFMT, 2011. 182 p. 9. Matvieieva O. Yu. *Vykorystannia ekonomichno oriientovanoho pidkhdou do vyznachennia poniattia «mistsevi biudzhety» yak osnovy finansovoho zabezpechennia mistsevoho samovriaduvannia*. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*. 2010. Issue 2. URL: http://www.dridu.dp.ua/vidavi_ctvo/2010/2010_02%285%29/10moyzms.pdf. 10. Vlasjuk N. I., Medynska T. V., Melnyk M. I. *Mistsevi finansy*. Kyiv: Alerta, 2011. 328 p. 11. Pasichnyk Yu. V. *Biudzhetniyi potentsial ekonomichnoho zrostannia v Ukraini*: monohrafiia [Budget Potential of Economic Growth in Ukraine: monograph]. Donetsk: TOB «luho-Vostok, Ltd», 2005. 642 p. 12. Yevdokimova M. O. *Mistsevi finansy*. Kharkiv: KhNAU im. V. V. Dokuchaieva, 2014. 343 p. 13. Bendzheshak M. *Zbory ta platezhi do biudzhetyv mistsevoho samoupravlinnia Polshchi* [Fees and Payments to Local Government Budgets in Poland]. *Aktualni problemy ekonomiky*. 2014. No. 11 (161). P. 269–277.

Інформація про авторів

Мельник Вікторія Іванівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри державного управління, публічного адміністрування та регіональної економіки Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, м. Харків, 61166, Україна; e-mail: melnik511@ukr.net).

Зілінська Аліна Сергіївна – аспірант кафедри державного управління, публічного адміністрування та регіональної економіки Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, м. Харків, 61166, Україна; e-mail: alina_0707@ukr.net).

Информация об авторах

Мельник Виктория Ивановна – кандидат экономических наук, доцент кафедры государственного управления, публичного администрирования и региональной экономики Харьковского национального экономического университета им. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, г. Харьков, 61166, Украина; e-mail: melnik511@ukr.net).

Зилинская Алина Сергеевна – аспирант кафедры государственного управления, публичного администрирования и региональной экономики Харьковского национального экономического университета им. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, г. Харьков, 61166, Украина; e-mail: alina_0707@ukr.net).

Information about the authors

V. Melnik – Ph.D. (Economics), Associate Professor of Department of State Governance, Public Administration and Regional Economy of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine; e-mail: melnik511@ukr.net).

A. Zilinska – Postgraduate Student of Department of State Governance, Public Administration and Regional Economy of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine; e-mail: alina_0707@ukr.net).

*Стаття надійшла до ред.
20.12.2017 р.*

JEL Classification: H61; H68

УДК 336.143:336.144.2

РОЗВИТОК СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ В СИСТЕМІ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Корнієнко Н. М.

Анотація. Проаналізовано систему стратегічного планування та її роль як дієвого інструменту бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку. Обґрунтовано, що потребується посилення ролі бюджетного регулювання економічного розвитку через підвищення якості прогнозів та удосконалення механізмів бюджетного планування. Проведено аналіз динаміки доходної та видаткової частини зведеного та державного бюджетів, визначено необхідність підвищення рівня послідовності бюджетної політики у сфері формування та виконання бюджету. Запропоновано напрями розвитку стратегічного бюджетного планування на основі дослідження сучасного стану розвитку системи середньострокового бюджетного планування в Україні.

Ключові слова: бюджет, бюджетно-податкова політика, бюджетне регулювання, доходи бюджету, видатки бюджету, середньострокове бюджетне планування, стратегічне планування.